

ZAMBOR, Ján: STAVEBNOSŤ BÁSNE. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2018. 367 s. Albert Lučanský

Hermeneutickým ideálom každého interpreta je taký výklad textu, ktorý sa vyznačuje čo najvyššou mierou komplexnosti a explanačnej sily. Tak tomu bolo a je minimálne v prípade tých hermeneutických smerov, ktoré nerezigovali na zmysel a funkciu interpretácie a vypracovali rozličné teórie a postupy výkladu a recepcie literárneho textu. Príkladom tohto interpretačného „optimizmu“ je nová kniha Jána Zambora *Stavebnosť básne*. Monografia je vyvrcholením a syntézou autorových doterajších teoretických a metodologických záverov v oblasti literárnovednej interpretácie. Čitateľ sa s jeho interpretačným prístupom mohol stretnúť už v dvoch predchádzajúcich monografiách tematicky orientovaných na poetologickú charakteristiku a interpretáciu poézie básnikov Miroslava Válka a Ivana Kraska (*Niečo ako láska, niečo ako soľ. Miroslav Válek v interpretáciách*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2013; *Vzlyky nahej duše. Ivan Krasko v interpretáciách*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2016). Už v týchto tituloch J. Zambor predstavil svoje vlastné chápanie fenoménu interpretácie a načrtol jeho teoretické a metodologické kontúry. V najnovšej knihe predstavuje svoj semiopoetologický prístup detailnejšie, a to hneď v úvodnej štúdii.

Semiopoetologický výklad textu je hermeneutický úkon, v rámci ktorého si interpret všíma „literárnu výstavbu diela, jeho viacúrovňové tematické, obrazné, zvukové, kompozičné,

lexikálne, morfológické, syntaktické, intertextové a intratextové, druhové a žánrové, smerové a iné tvarovanie“ (s. 8). Tieto semiopoetologické zložky textu nemajú byť reflektované samoučelne či mechanicky, ale so zreteľom na celkovú sémantiku básnického textu, teda vzhľadom na ich interakčnú funkčnosť. Zamborov prístup, ako píše sám autor, je analyticko-interpretáčny (s. 8) a má ambíciu uchopiť literárny text v celej jeho komplexnosti, čo sa následne prejavuje vo formulovaní všeobecných poetologických súdov. Metodologické východiská načrtnuté v úvode knihy sú prítomné vo viacerých odborných štúdiách, pričom v závislosti od vybraného autora prevažuje dôraz na ten či onen semiopoetologický aspekt. Vzhľadom na kvantitu polytematických textov sa pri charakteristike autorovho prístupu sústredím len na dve štúdie, ktoré prakticky ozrejmujú vyššie uvedené teoretické východiská.

V úvodnej štúdii venovanej interpretácii básne Sama Bohdana Hroboňa *Ária kajúca* venuje J. Zambor pozornosť textologickým problémom (s. 15 – 22), žánrovému, tematickému a tropologickému hľadisku (s. 22 – 29), zvukovej rovine textu (s. 29 – 30) a lexikálnym a morfológicko-syntaktickým aspektom (s. 31 – 37). Prínos štúdie vidím v reflektovaní viacerých atribútov Hroboňovej poézie, ktoré nemusia byť v literárnovednom prostredí v súvislosti s analýzou jeho tvorby akcentované. Ako príklad možno uviesť textologický rozbor. Kom-

parácia viacerých vydání Hroboňových textov (*Iskrice*, ed. Vlastimil Kovalčík, 1990; *Slovenské iskrice*, ed. Edmund Hleba, 1991; *Romantickí mesianisti*, ed. Ľubica Somolayová, 2010) viedla J. Zambora k podozreniu o textologickej nekorektnosti týchto vydání a k ich následnému konfrontovaniu s autografmi (s. 15). To potvrdilo „tušenie“ o „čiasťočnej textologickej nekorektnosti básne“ (s. 17). Táto disproporcía vyústila do autorovej potreby „predložiť vlastnú textologickú konkretizáciu jej prvej časti“ (s. 15), ktorá odhalila niekoľko významných rozdielov, vyjadrených napr. v konštatovaní, že Hroboň je „čitateľský prístupnejší, výrazovo čistejší, ba neraz výrazovo čistý básnik“ (s. 22), ak vychádzame z dôslednejšieho rozboru autografov. Samozrejme, tento záver nemožno generalizovať na Hroboňovú poéziu ako takú, kde skutočne platí, že rukopisné záznamy sú značne konfúzne, čo priznáva aj sám autor (s. 22). Prínosná je tiež záverečná časť štúdie, kde sa autor podrobne venuje lexikálnemu a morfológicko-syntaktickému rozboru básne. O problematike neologizmov v Hroboňovej poézii a jej afinitie s tvorbou Michala Miloslava Hodžu už literárna veda písala. Tento aspekt Hroboňovej poézie predstavuje závažné komplikácie v recepcii jeho diela dnešným čitateľom, čo sa usiluje napraviť práve záver Zamborovej štúdie. Prináša prehľad a rozbor viacerých komplikovaných lexikálnych javov (bohemizmy, poetizmy, neologizmy) a morfológicko-syntaktických javov (rozbor suffixov, prefixov, slovotvorné postupy, inverzia atď.). J. Zambor „presýtenosť neologizmami“ nevníma ako problém, naopak, zdôrazňuje aspekt ich estetickej funkčnosti (s. 35). Na konkrétnych príkladoch ukazuje, že presýtenosť a nadmiera nemôžu byť a priori považované za umelecký deficit, pretože „porušovanie miery nie je v poézii ničím výnimočným“ (s. 35). Hroboň niekedy úmyselne modifikoval daný výraz z rytmicko-rýmových dôvodov, ktoré sa dostanú na povrch až pri dôslednejšom rozbere jeho neologizujúcich modifikácií (s. 32).

Ďalšou štúdiou, v ktorej sa dostávajú do popredia v úvode načrtnuté semiopoetologické

zretele, je *Interpretácia Hviezdoslavovej básne Ó, prečo som nie víchrom*. Autor tu oproti predchádzajúcej štúdií analyzuje emocionálnu modalitu (s. 46 – 47), obraznosť a intertextovosť (s. 46 – 50) a tiež prozodické aspekty (s. 52 – 56). Za osobne najpútavejšiu časť považujem intertextový a obrazový rozbor básne. Do popredia autorovho záberu sa dostávajú bohato zastúpené antické a biblicko-kresťanské motívy a obrazy, ktoré tvoria dôležitú sémantickú súčasť Hviezdoslavovej poetiky, čo možno sledovať počnúc básnikovými prvotinami až po záverečnú tvorbu. J. Zambor tieto biblicko-kresťanské motívy a obrazy zasadzuje do ich intertextových súvislostí. Zastúpené sú starozákonné aj novozákonné knihy, pričom autor svoj rozbor neredukuje na mechanicko-enumeratívny zoznam intertextových alúzií, ale všima si ich sémantickú funkčnosť (s. 47 – 48). Z ideového hľadiska tu nastáva fúzia mytologického s biblicko-kresťanským, pričom lyrický subjekt sa synkreticky v jednom prípade identifikuje s kresťanským Bohom a následne s antickým božstvom (Neptún). Ako upozorňuje J. Zambor, Hviezdoslav intertextovo používa formu a motívy z biblických žalmov (konkrétne 12. žalm), z apokalyptickej knihy Zjavenie či evanjelií (podobnosť o boháčovi a Lazarovi, Lk 16, 19–31). S autorovým názorom o aplikovaní starozákonnej optiky, „ktorá pred odpustením a láskou preferovaným Novým zákonom, zdôrazňovala odplatu“ (s. 50) možno polemizovať, pretože napriek menšiemu dôrazu na odplatu v Novom zákone nemožno všeobecne konštatovať, že by Nový zákon s teológiou odplaty nepracoval. To však nie je dôvodom na neakceptovanie autorovho žánrového zaradenia básne do kategórie zaklínacích žalmov na základe obsahovej a formálnej afinity básne s týmto biblickým žánrom (s. 61).

Kniha J. Zambora je v porovnaní s jeho predchádzajúcimi monotematickými titulmi korpusom viacerých, na sebe nezávislých analytických a interpretačno-reflexívnych textov rôzneho rozsahu, ktoré spája autorov bádateľský záujem, odborná skúsenosť a hlavne metodologická jednota. *Stavebnosť básne* popri

416 odbornom štýle situačne prechádza do intímnejších a reflexívnejších polôh, čo ju odlišuje od predošlých publikácií, ktoré si držali prísne odbornú dikciu. Tejto stylistickej rozmanitosti zodpovedá aj štruktúra knihy. Tá je rozdelená do štyroch celkov. Prvý blok tvoria interpretačné texty básnikov rôznej proveniencie ako S. B. Hroboň, P. O. Hviezdoslav, I. Krasko, M. Válek, J. Stacho, J. Mihalkovič, Š. Strážay, J. Buzássy, F. Andraščík, I. Laučík, D. Podracká a ďalší. Výber tvorcov nie je náhodný, ale opiera sa o predchádzajúce skúsenosti autora s ich tvorbou. Kapitola *Rezonujúci Ivan Krasko* je viac reflexívnym memorovaním a uvažovaním nad básnikovým miestom v slovenskej literárnej vede, sledovaním genézy a vývinu záujmu a vzťahu autora ku Kraskovej tvorbe. S takýmito intímnymi a reflexívnymi textami sa stretne aj v ďalších kapitolách knihy *V ako Válek. Fragmenty počítačového zápisníka, Nezdráham sa povedať..., Báseň ako stavba. Rozhovor s básnikom, literárnym vedcom a prekladateľom Jánom Zamborom* či *Na tému poézia a identita*. Pútaovou a netradičnou štúdiou je *Autointerpretácia básne Posledná krava*, kde autor nekonvenčne vyberá jednu zo svojich básni a (auto)interpretuje ju ako ktorúkoľvek inú báseň, samozrejme, berúc do úvahy osobité zretele vyplývajúce zo znalosti pozadia jej vzniku. Príkladom sú me-

tatextové alúzie na ľudové ríty, metavýtvarné a metapoetické alúzie či autorova prekladateľská činnosť. Podobne ako pri ostatných textoch, aj tu Zambor aplikuje na vlastnú lyrickú tvorbu semiopoetologický prístup, ktorý odhaľuje poetickú pestrosť a kvalitu vlastnej tvorby, čo v takomto prípade možno chápať aj ako akt sebareflexie.

V tretej časti J. Zambor netradične čitateľovi ponúka dve krátke štúdie, v ktorých interpretuje prozaický text. Záverečná časť knihy obsahuje šesť prekladových štúdií, v ktorých reflektuje vlastné translátologické poznatky, skúsenosti a názory. Príkladom je rozsiahla štúdia o preklade ruskej poézie do slovenčiny s dôrazom na zvukové tvarovanie (*Zvukové tvarovanie ruskej básne a preklad*). Touto témou sa autor znovu vracia k ďalšej svojej obľúbenej téme popri poézii, ktorá však s poéziou nevyhnutne súvisí, a to k problematike básnického prekladu, keďže J. Zambor sa ním ako literárny vedec, básnik a prekladateľ dlhé roky zaoberá.

Knihou svojím rozsahom a rôznorodosťou textov ponúka čitateľovi kvalitné odborné sondy do slovenskej básnickej tvorby a problematiky umeleckého prekladu, a súčasne predstavuje ako celok osobné vyznanie vzťahu autora k literatúre, najmä k poézii, ktorú ako literárny vedec interpretuje, prekladá a píše.

Mgr. Albert Lučanský
 Filozofická fakulta Univerzity
 Komenského
 Katedra slovenskej literatúry
 a literárnej vedy
 Gondova 2
 811 09 Bratislava
 Slovenská republika
 e-mail: albert.lucansky@gmail.com